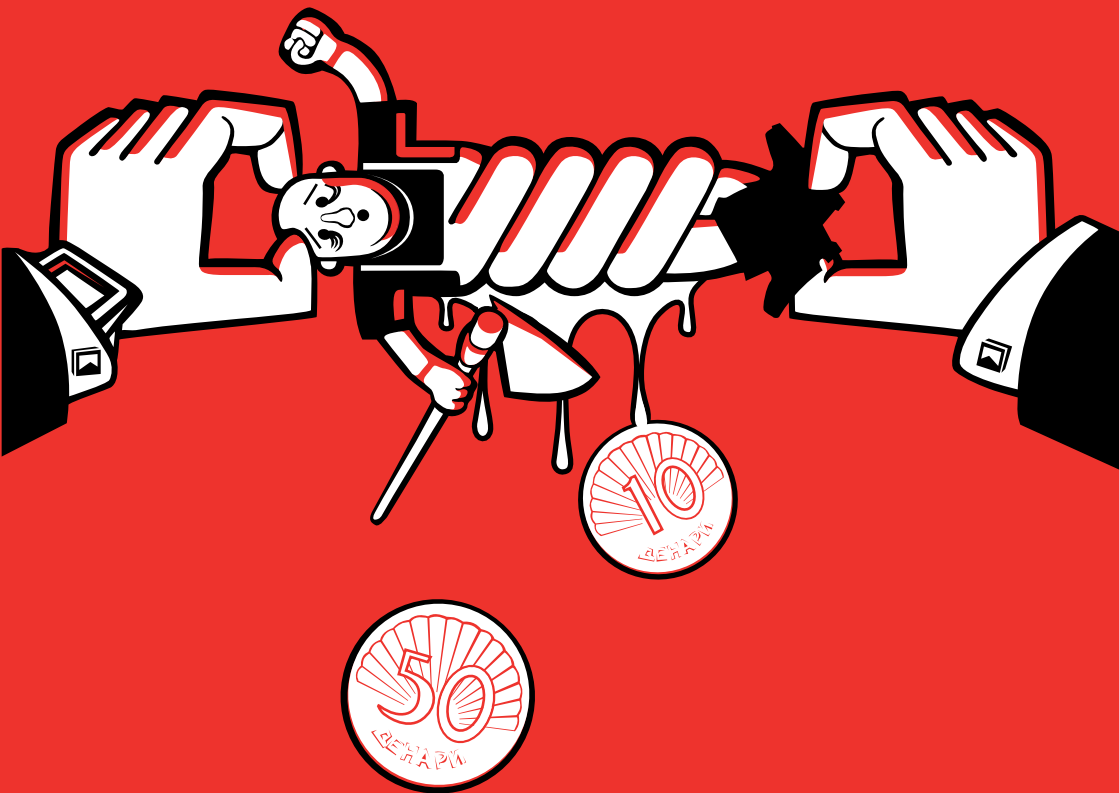

Здравко Савески

Артан Садику

Кире Василев

БОГАТСТВОТО И СИРОМАШТИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА 2008 - 2012

Здравко Савески
Артан Садику
Кире Василев

БОГАТСТВОТО И СИРОМАШТИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА

2008-2012

ЛЕВИЧАРСКО ДВИЖЕЊЕ
СОПИДАРНОСТ

Скопје, 2013

Издавач:

Левичарско движење „Солидарност“

<http://solidarnostblog.wordpress.com>

ld.solidarnost@gmail.com

Оваа студија првично беше напишана за Фондацијата „Роза Луксембург“, Канцеларија Брисел, а беше првпат презентирани на конференција во Атина во април 2013, организирана од Фондацијата „Роза Луксембург“ и Европската мрежа „Атак“, а финансирана од германското министерство за надворешни работи.

Компјутерска обработка и корица:

Славе Ангелов

Тираж:

1000 примероци

Печати:

Печатница Ван Гог

Оваа книга е објавена според условите на лиценцата на Криејтив комонс: Наведи извор-Некомерцијално-Без адаптирани дела. 2.5 Македонија

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје
316.343/.344”2008/2012”(497.7)(048.8)

САВЕСКИ, Здравко

Богатството и сиромаштијата во Македонија : 2008-2012 / Здравко

Савески, Артан Садику, Кире Василев. - Скопје : Левичарско движење
“Солидарност”, 2013. - 52 стр. : табели ; 21 см

ISBN 978-608-65628-1-6

1. Садику, Артан [автор] 2. Василев, Кире [автор]

а) Социјална диференцијација - Сиромаштија - Македонија - 2008-2012

- Статистички прегледи

COBISS.MK-ID 95189002

Содржина

Вовед	5
1. Континуирано осиромашување	6
1.1 Стапки на сиромаштија	8
1.1.1 Релативна сиромаштија	9
1.1.2 Субјективна сиромаштија	12
1.1.3 Апсолутна сиромаштија	13
1.2 Невработеност	14
1.2.1 Сини картони	19
1.3 Социјална помош	20
1.4 Минимална плата	21
2. Бенефициите за богатите и нивните ефекти	23
2.1. Намалување на даноците	23
2.2. Намалување на придонесите за социјално осигурување	24
2.3. Законски привилегии за екстра-богатите	26
2.4. Највисоки плати	28
2.5. Највисоки приходи	29
3. Нееднаквоста во Македонија	31
3.1. Споредба помеѓу највисоката, просечната и минималната плата	31
3.2. Број на вработени според нивото на нето-платата	32
3.3. Удел во приходите по квинтили и децили	34
3.4. Цини индекс	36
4. Ефектите и последиците од нееднаквоста во македонското општество	40
5. Актери на промена	44
5.1. Македонска платформа против сиромаштијата	44
5.2. Граѓанско движење АМАН	45
5.3 Социјалдемократски сојуз на Македонија	46
5.4 Синдикатите	48
6. Заклучоци и препораки	49

В Вовед

Општествените прилики во некои од поранешните југословенски републики се добро познати по тоа што се најлоши во Европа, поради примената на строги неолиберални политики по распаѓањето на федерацијата. Уште од стекнувањето на независноста, повеќе од 20 години, Македонија е на социјалното дно во Европа. Висока невработеност, висока сиромаштија, бесперспективност. Многу студии се напишани на овие теми во последните години. Но, често, па дури и пречесто, сите тие студии се сведуваат на констатирање факти и на беззабо ламентирање над застрашувачката социјална слика на нашата земја. При тоа, не се проблематизира недостатокот на вистинска политичка волја да се решат социјалните проблеми, не се доведува во прашање доминантната економска филозофија од која се водат елитите во својот пристап кон „решавањето“ на проблемите, ниту пак му се посветува внимание на придружниот процес на осиромашувањето на мнозинството – збогатувањето на малцинството.

За разлика од многуте вакви студии за осиромашувањето на народот, оваа студија има за цел да го анализира и осиромашувањето, но и збогатувањето. Прашањето кој доби, а кој изгуби во македонското општество во овие времиња на криза е централно прашање на анализата. Во таа насока, во првото поглавје им е посветено внимание на сиромаштијата и невработеноста, како и на мерките кои се преземаат за нивно намалување. Второто поглавје се занимава со промените во даночната политика кои имаат поволно влијание врз „бизнис заедницата“, додека во третото поглавје се прикажани податоци кои ја констатираат состојбата со нееднаквоста во нашето општество. Четвртото поглавје се осврнува на ефектите и последиците од нееднаквоста во македонското општество, а во завршното

поглавје е направен преглед на актерите на промена и на она што тие го прават или не го прават. Фокусот на анализата е периодот помеѓу 2008 и 2012 година, период кој обично е познат како „Светска економска криза“.

Година	БДП по жител во евра	БДП во милиони евра	Стапки на реален пораст на БДП (%)
2007	2.919	5.965	6,1
2008	3.283	6.720	5,0
2009	3.269	6.703	-0,9
2010	3.434	7.057	2,9
2011	3.630	7.473	2,8
2012	3.616	7.454	-0,4

Табела 1. БДП, 2007-2012 година

Извор: Државен завод за статистика, „Бруто домашен производ“. Прелиминарни податоци за 2012.

Уште една воведна забелешка, околу податоците за бруто домашниот производ и она што тие го кажуваат и што не го кажуваат. Според податоците за растот на бруто домашниот производ, Светската економска криза не ја погоди премногу силно македонската економија. Всушност, ако заклучуваме само врз основа на статистичките податоци за БДП, досието на Македонија за време на Светската економска криза не е така лошо. Во 2007 година реалната стапка на раст на БДП достигна рекордно ниво во периодот по независноста во 1991 година (6,1%), а и во 2008 година реалната стапка на раст на БДП сè уште беше една од највисоките по независноста (5,0%). Работите тргнаа на лошо во 2009 година кога, првпат по 2001, годината со меѓуетнички конфликт, реалната стапка на раст на БДП беше негативна (-0,9%). Во 2010 и 2011 година Македонија успеа да оствари скромна но позитивна реална стапка на раст на

БДП, но според прелиминарните податоци на Државниот завод за статистика овој тренд се промени во 2012 година.

Сепак, треба да се нагласи дека неолибералната пропаганда би сакала да не убеди дека едноставно преку гледање на податоците за растот на БДП може да се заклучи дали економската ситуација во одредена земја се подобрува или не. Па ако има позитивна реална стапка на раст на БДП, тогаш оваа пропаганда имплицира дека економската благосостојба на населението се подобрила. Овој пристап го игнорира фактот дека агрегатното подобрување автоматски не значи подобрување за секого и дека растот на БДП може исто така да значи, како резултат на растечката нееднаквост во општеството, влошување на економската состојба на значителен дел од населението т.е. на најранливите членови на општеството. Како што ќе покажат податоците во оваа студија, ова е случај со Македонија во периодот кој е анализиран (2008-2012).

1

1. Континуирано осиромаштување

Осиромашувањето на широки категории на народот (вклучувајќи ги веќе сиромашните, но исто така и средната класа) е континуиран процес во Македонија, кој трае уште од почетокот на трансформацијата на општествено-економскиот систем во раните 90-ти години. Покрај податоците за сиромаштијата, во ова поглавје ќе бидат претставени и трендовите во врска со невработеноста и социјалната помош и воведувањето на минимална плата, поради нивната поврзаност со феноменот сиромаштија. Помеѓу невработеноста и сиромаштијата постои тесна врска, иако е можно (и тоа треба да се нагласи!) едно лице да биде вработено, а сепак да биде сиромашно. Факт што обично се заборава кога се претпоставува дека со решавање на проблемот на невработеноста ќе се реши и проблемот на сиромаштијата. Минималната плата може да го намали овој проблем на лицата кои се вработени, а кои и покрај тоа се сиромашни, но самиот факт на постоење на законски утврдена минимална плата сам по себе не го решава проблемот. Состојбата со социјалната помош, пак, е важна, зашто од неа зависи дали се преземаат мерки за ублажување на материјалната состојба на лицата погодени од сиромаштија, дали ним им се помага да излезат од сиромаштијата, или стремежот е што помалку да се намалат издатоците на државата за социјална помош на сметка на дополнителното влошување на состојбата на најзагрозените граѓани во државата.

1.1 Стапки на сиромаштија

Државниот завод за статистика на Република Македонија ја мери релативната сиромаштија и субјективната сиромаштија. Во врска со апсолутната сиромаштија, има податоци само од Светската Банка.

1.1.1 Релативна сиромаштија

За разлика од генералниот европски стандард за мерење на релативната сиромаштија кој се заснова на приходите, во Македонија ова мерење се врши врз основа на расходите. Во периодот 1994-1996 година релативната стапка на сиромаштија беше поставена на 60% од медијалните еквивалентни расходи на домаќинствата. После 1997 година степенот на сиромаштија беше одреден на 70% на медијалните еквивалентни расходи на домаќинствата. Методологијата заснована на расходите беше одбрана поради повеќе причини вклучувајќи ги и непријавените социјални трансфери и непријавените странски ремитенции. Поради потребата да се има меѓународно споредливи податоци, Државниот завод за статистика во 2012 година за прв пат пресмета и објави податоци за сиромаштијата за 2010 година засновани на Лаекен индикаторите за сиромаштија. Различно од методологијата користена во претходните години, сега приходите се изворот за пресметување на сиромаштијата, а прагот е дефиниран на 60% на медијалните еквивалентни приходи.

Стапката на сиромаштија во Македонија, дефинирана како 70% од медијалните еквивалентни расходи на домаќинствата, за периодот 2007-2011 е следната:

Година	Вкупен збирен индекс (%)	Индекс на длабочина на сиромаштијата
2007	29,4	9,7
2008	28,7	9,2
2009	31,1	10,1
2010	30,9	10,9
2011	30,4	9,3

Табела 1.1 Стапка на релативна сиромаштија и индекс на длабочина на сиромаштијата, 2007-2011

Извор: Државен завод за статистика, „Сиромаштија“

Кога во 1997 беше воведен прагот на 70% на медијалните еквивалентни расходи на домаќинствата, стапката на сиромаштија беше 19,0%, а индексот на длабочина на сиромаштијата беше 4,6. Само за една година, помеѓу 2001 и 2002 година, стапката на сиромаштија се зголеми значително (од 22,7% во 2001 на 30,2% во 2002). Според „Извештајот за напредокот кон милениумските развојни цели“ од 2009 година, ова значително зголемување може да објасни пред сè со промената на методологијата на прибирање на податоци – од квартални пресметки користејќи анкети на годишни пресметки користејќи 15-дневни дневници. Исто така, примерокот на домаќинства покриени во Анкетата за буџетот на домаќинствата спроведена од страна на Државниот завод за статистика беше зголемен од 1.000 на 5.040 домаќинства. Во секој случај, како можна додатна причина за значителното зголемување на степенот на сиромаштија помеѓу 2001 и 2002 година овој извештај ги спомнува и последиците од Конфликтот во 2001-ва во Македонија.¹ Од тогаш, за цела една декада, стапката на сиромаштија е околу нивото на 2002. Во 2008 стапката на сиромаштија беше најниска од 2002 до тогаш, кога падна на 28,7%, но следната година таа достигна највисоко ниво од 1997 година – 31,1%. Во следните две години имаше мал пад на стапката на сиромаштија, но сè уште беше над 30%. Исто така треба да се забележи дека индексот на длабочина на сиромаштијата, од 2002 никогаш не паднал под 9% и највисокото ниво го достигна во 2010.

Според методологијата базирана на Лаекен индикаторите, во 2010 стапката на ризик од сиромаштија во Македонија беше 27,3%. Поради тоа што прагот на сиромаштија е дефиниран на 60% од медијалните еквивалентни приходи, овој процент е очекувано помал од стапката на сиромаштија од 30,9% за истата година, измерена според критериумот 70% на медијалните еквивалентни расходи.

---

¹ „Извештај на Република Македонија за напредокот во остварувањето на милениумските развојни цели“, УНДП, Скопје 2009, 18 стр.

http://www.macedfdr.gov.mk/files/reports/MDG_Report_09_MK.pdf

Бидејќи нема достапни податоци за степенот на сиромаштија дефиниран на 60% од медијалните еквивалентни приходи за периодот пред 2009, не е можно да се споредат податоците за сиромаштијата врз основа на приходите.

Целта за Македонија во врска со првата Милениумска развојна цел, која се однесува на намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост, е да се намали делот од населението кое живее под линијата на сиромаштија на 9,5% до 2015.² Таа цел беше утврдена преку преполовување на стапката на сиромаштија од 19% измерена во 1997 година. Но, од 1997 година стапката на сиромаштија е значително зголемена. Ова е во прв ред последица на немањето интерес од страна на естаблишментот за решавање на проблемот. Мерките за борба против сиромаштијата секогаш беа палијативни, без обзир дали беа на власт т.н. социјалдемократи на СДСМ или конзервативните од ВМРО-ДПМНЕ. Од друга страна, неолибералните политики беа толку доминантни, па така не е воопшто зачудувачки фактот што стапката на сиромаштија денес е далеку над онаа во 1997, а да не ги спомнуваме претходните години, кога релативната сиромаштија воопшто не се пресметуваше.

„Извештајот за напредокот кон милениумските развојни цели“ од 2009 година ја опиша целта за намалување на делот од населението кое живее под линијата на сиромаштија на 9,5% до 2015 како недостижна и тврди дека според најдоброто сценарио реалистично би било да се очекува стапката на сиромаштија да падне на 27% до 2015. Ова предвидување се зема како најдобро можно сценарио и прогнозата за намалување на сиромаштијата е толку скромна поради две причини: прво, бидејќи не постои сериозна политичка волја на естаблишментот за третирање на проблемот со сиромаштијата, и второ, бидејќи не постои значителен јавен притисок врз естаблишментот за решавање на овој проблем.

---

² Исто, 23 стр.

1.1.2 Субјективна сиромаштија

Субјективната линија на сиромаштија е дефинирана од страна на Државниот завод за статистика како субјективен стандард заснован врз мислењето на целото население за нивото на приходи потребно за да се избегне сиромаштијата.

Анализираните податоци за субјективното мислење на домаќинствата во врска со можностите да ги покријат своите потреби покажува дека најголемиот процент припаѓа на луѓето кои се генерално незадоволни. Незадоволството достигна највисоко ниво во 2011 година, кога секое четврто домаќинство (19,6%) се произнесе дека месечните приходи во целост не ги задоволуваат нивните потреби.

	2007	2008	2009	2010	2011
Во целост ги задоволуваат	4,8	6,5	4,5	5,8	5,5
Главно ги задоволуваат	34,9	37,4	36,1	35,0	33,3
Главно не ги задоволуваат	41,4	41,7	43,5	42,8	41,7
Во целост не ги задоволуваат	19,0	14,5	15,8	16,4	19,6
Вкупно	100	100	100	100	100

Табела 1.2 Субјективни мислења на домаќинствата дали ги задоволуваат потребите со месечните приходи (во %)

Извор: Државен завод за статистика, „Сиромаштија“

Мислењето на домаќинствата за нивната тековна финансиска состојба споредена со онаа од претходната година исто така не е оптимистичко. Од 2008 година константно има покачување на процентот на луѓето кои сметаат дека нивната ситуација е многу полоша во споредба со претходната година. Овој процент скоро двојно се зголемил од 2008 до 2011 година. Се зголеми и процентот на оние кои ја проценуваат нивната ситуација како донекаде полоша, за 7,7 процентни поени во периодот 2007-2011 година. Свкупно, процентот на оние што ја перципираат својата финансиска ситуација како влошена се зголеми од 36,5% во 2007 на 49,7% во 2011 година. Важно

е да се истакне и тоа дека за разлика од периодот од 2007 до 2009 година, кога половина од домаќинствата ја сметале својата ситуација за ниту подобрена ниту влошена, во 2011 година половина од домаќинствата ја перципираа нивната финансиска ситуација како влошена.

Од друга страна, процентот на домаќинствата кои изјавиле дека нивната состојба се подобрила бележи намалување (од 7,7% во 2007 на 5,9% во 2009 година), а за истакнување е тоа што процентот на оние што ја сметаат својата ситуација за многу подобра е кон-стантно под 1%.

	2007	2008	2009	2010	2011
Многу подобра	0,8	0,5	0,6	0,6	0,5
Малку подобра	6,9	9,7	6,0	5,8	5,4
Иста	55,9	52,0	51,8	45,8	44,5
Малку полоша	24,4	28,5	29,4	32,3	32,1
Многу полоша	12,0	9,4	12,2	15,5	17,6
Вкупно	100	100	100	100	100

Табела 1.3 Субјективна споредба на тековната финансиска ситуација со онаа од пред една година (во %)

Извор: Државен завод за статистика, „Сиромаштија“

1.1.3 Апсолутна сиромаштија

Достапни податоци за апсолутната сиромаштија во Македонија за одредени години се пресметани само од Светската банка. Според една студија на Светската банка од 2012 година, податоците за апсолутната сиромаштија на лица кои живеат со \$2 на ден се прикажани на табелата 1.4.

Бидејќи не постојат официјални податоци за апсолутната сиромаштија за 2012, можеме да направиме просечна калкулација за да пресметаме процент преку статистичките податоци поврзани со социјалната парична помош. Според Министерството за труд и

социјална политика, во мај 2012 приматели на социјална парична помош се 37.312 домаќинства. Пресметаните средства за членовите на овие домаќинства (74 денари) се под новото од \$2 дневно. Според последниот попис, во Македонија има 564.296 домаќинства, што значи дека 6,6% од домаќинствата во Македонија живеат под \$2 по член на домаќинство.

Година	Луѓе кои живеат под \$2 на ден
2005	7,4
2006	8,6
2008	9,0
2009	10,9
2010	14,7

Табела 1. 4 Стапка на апсолутна сиромаштија (% на население)

Извор: “South east Europe regular economic report”,
June 5, 2012, World Bank, p. 33.

1.2 Невработеност

Со распадот на Југославија и независноста на Македонија во 1991 година, преземен беше процес на структурна трансформација на економскиот систем и приватизацијата беше главниот двигател и логика зад промените. Овој процес придонесе за крахирањето на десетици фабрики и работење со загуба на многу други. Во 1994 година стапката на невработеност се искачи на 30% и од тогаш се нема спуштено под тоа ниво. Невработеноста стана ендемичен социоекономски проблем во државата. Табелата на следната страна ги претставува податоците за невработеноста од Државниот завод за статистика за периодот 2007-2012.

Важно е да се напомене дека правото на користење на неколку јавни услуги невработените граѓани го стекнуваат преку нивното ре-

гистрирање во Агенцијата за вработување. Ако не се регистрирани, тогаш тие не можат да ги добиваат сините картони, поради што се принудени да плаќаат на приватно ако сакаат да ги користат услугите на јавните здравствени установи во државата. Од друга страна патронизираната Агенција за вработување спроведува различни стратегии за ‘пречистување’ на регистарот на невработени, со што избришаните лица се изложени на зголемен ризик на заболување и вложено здравје.

Година	Стапка на невработеност
2007	34,9
2008	33,8
2009	32,2
2010	32,0
2011	31,4
2012	31,0

Табела 1.5 Стапка на невработеност во Македонија (во %)

Извор: Државен завод за статистика, „Активно население“

Со измените на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, во јули 2012 година, Владата вовеле нови критериуми за регистрирање на невработените преку воведување на разликата помеѓу оние кои активно бараат работа и оние кои не бараат активно работа. Бидејќи често е тешко да се потврди намерата и активната во барање работа (не сите работодавци нудат апликации и интервјуа), Владата го има резервирано дискреционото право да одлучува и да ги брише невработените од регистарот на Агенцијата за вработување. Друг пример на дискриминаторска регулатива е праксата Агенцијата на невработеното лице кое е запишано во регистарот подолго од две години да може да му понуди какво било

вработување, без обзир на неговото образование, квалификации и вештини и во оддалеченост од неговиот дом до максимум два часа патување со јавен превоз. Ако лицето ја одбие понудената работа, тоа ќе биде избришано од списокот и една година нема да може да биде вратено на списокот. Овие нови регулативи се во директна спротивност со човековото право за достоинство и слободно избрано работно место и уставниот принцип на социјална сигурност обезбедена од државата.

Две институции во Македонија се одговорни за мерење на бројот на невработени лица: Државниот завод за статистика и Агенцијата за вработување. Поради користењето на различни методологии, бројките за невработените лица од овие две институции се разликуваат, како што може и да се види во Табелата 1.6. Во согласност со стандардите на Меѓународната организација на трудот и на Евростат, Државниот завод за статистика ја мери невработеност на 'пофлексибилен' начин.³ Ако лице без постојано вработување работело барем еден час, тогаш тоа ќе се смета за вработено од страна на Државниот завод за статистика. Поради оваа методологија, логично е да се очекува дека бројката на Државниот завод за статистика ќе биде помала од онаа на Агенцијата за вработување. Така и беше во сите години по осамостојувањето освен во периодот 1996-1998. Ова се промени во 2012 година. Прв пат по 1998 година бројот на невработени лица регистрирани од Агенцијата за вработување е поголем од бројот измерен од Државниот завод за статистика. Според податоците на Агенцијата за вработување, бројот на невработени лица е намален за 104.548 во периодот од 2007 до 2012 година, или во проценти, невработеноста се намалила за 28,6%, за повеќе од четвртина.

---

³ Државен завод за статистика, „Методолошко објаснување за соопштението сиромаштија“, Последно ажурирање: 10.02.2011, <http://goo.gl/noCFOj>

Од друга страна, „пофлексибилните“ критериуми на Државниот завод за статистика покажуваат дека во истиот период невработеноста се намалила за 24.403 лица (7,7%). Ако намалувањето на невработеноста регистрирано од Агенцијата за вработување е точно, ако за период од пет години дошло до вработување на над 100.000 лица, односно на секој четврт невработен, тогаш тоа не може да нема видливо позитивно влијание на националните приходи и економскиот раст. Бидејќи ова изостана, единственото објаснување е дека Владата свесно спроведува политика не на обезбедување работа за невработените, туку на бришење на невработените од евиденцијата што е можно повеќе, со што штеди на социјални трансфери и гради слика на влада која ја намалила невработеноста.

Година	АВРМ	ДЗС	Разлика
2007	365.402	316.905	48.497
2008	349.608	310.409	39.199
2009	345.621	298.873	46.748
2010	331.259	300.439	30.820
2011	306.102	294.963	11.139
2012	260.854	292.502	-31.648

Табела 1.6 Број на невработени лица во Македонија (во бројки)

Извор: Државен завод за статистика, „Активно население“; Агенција за вработување на РМ, „Преглед на евидентирани невработени лица“

Иако има благо намалување на стапката на невработеност од 2007 до 2012, како што покажуваат податоците на Евростат, Македонија сепак има една од највисоките стапки на невработеност на Балканот, и, следствено, во Европа.

Невработеноста кај мажите е 31,8%, а кај жените е 30,8%, со што се добива впечаток дека има повеќе невработени мажи отколку жени. Но овие податоци не треба да нè залажат, бидејќи ако ги гледаме

официјалните податоци за стапката на вработување, можеме да видиме дека вработени се 52,3% од мажите и 30,3% од жените во Македонија, што укажува и на родовата нерамноправност во државата.

Држава	2007	2008	2009	2010	2011
Албанија	13,5	13,0	13,8	:	:
БиХ	29,0	23,4	24,1	27,2	28,0
Бугарија	6,9	5,6	6,8	10,3	11,3
Грција	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7
Косово	43,6	47,5	45,4	:	:
Македонија	34,9	33,8	32,2	32,0	31,4
Србија	18,1	13,6	16,3	19,2	23,0
Турција	8,9	9,7	12,7	10,8	8,8
Хрватска	9,6	8,4	9,1	11,8	13,5
Црна Гора	19,3	16,8	19,1	19,7	19,7

Табела 1.7 Стапки на невработеност во балканските држави (во %)

Извор: Eurostat, Enlargement countries, “Employment”, last update 17.12.2012, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/enlargement_countries/data/database

Особено е алармантна невработеноста на младите. Според официјалните податоци, Република Македонија има една од највисоките стапки на невработеност на млади во поширокиот регион. Во 2011, стапката на невработеност на млади под 25 годишна возраст беше 55,3%.

Уште еден важен податок кој вреди да се спомне е дека во 2010 година секое четврто дете (24,6%) живееше во домаќинства без ниту еден вработен.⁴

---

⁴ Eurostat, “Key figures on the enlargement countries 2013 edition”, p. 43.

Држава	2007	2008	2009	2010	2011
Албанија	20,1	27,2	27,2	:	:
БиХ	58,4	47,5	48,7	57,5	57,9
Бугарија	14,1	11,9	15,1	21,8	25,0
Грција	22,9	22,1	25,8	32,9	44,4
Косово	70,0	73,0	73,0	:	:
Македонија	57,7	56,4	55,1	53,7	55,3
Србија	43,7	35,2	41,6	46,2	50,9
Турција	17,3	18,5	23,1	19,9	16,7
Хрватска	24,0	21,9	25,1	32,6	36,1
Црна Гора	:	:	:	:	:

Табела 1.8 Стапка на невработеност под 25-годишна возраст во балканските земји (во %)

Извор: Eurostat, Enlargement countries, last update 28.01.2013.

1.2.1 Сини картони

Со новата политика во врска со користењето на сините картони, која владата почна да ја спроведува од 2012 година, невработените лица мораа да се пререгистрираат за да приложат информација за нивните приходи за претходната година, според кои, тие би требало да платат за сините картони. Согласно најновите законски решенија од декември 2011 година, член на семејство кое реализирало приход над 8.000 денари месечно во претходната година, ќе мора да плати 1.200 денари за сините картони, а ако приходот на семејството е повисок, тогаш цената на сините картони за членовите на семејството се зголемува. Ако семејството е сочинето од четири члена и има приходи од 8.000 денари месечно, тогаш членовите на семејството заедно ќе мораат да дадат 61,5% од нивните средства за здравствено осигурување. Со оваа политика се одзема претходно гарантираното право на бесплатно здравствено осигурување за невработените

лица и се спроведуваат ограничувања и давачки на нивните минимални приходи, а со тоа материјализирајќи го директниот напад на владата на најранливите групи во општеството.

1.3 Социјална помош

Социјалната парична помош се овозможува за домаќинства чии членови се способни да работат но се материјално необезбедени. Се работи за лица кои генерираат приходи од било какви извори, но кои се помали од социјалната парична помош која изнесува 2.150 денари месечно. За секој следен член на семејството сумата на социјалната парична помош се зголемува за 0,37% до најмногу пет члена. Важно е да се спомне дека овозможената сума на парична помош на овие корисници е нивен единствен приход, бидејќи помошта се исплаќа како разлика од било кој друг можен приход кој е помал од 1.250 денари, што значи дека членовите на овие семејства живеат со помалку од \$2 дневно. Социјалната состојба на овие корисници се влошува дополнително кога после три години на користење на оваа помош, тие добиваат само 50% од сумата, што значи дека после три години тие мора да живеат со сума од помалку од \$1 дневно.

Година	Број на домаќинства	Вкупни трошоци (во милиони денари)
2007	64.143	/
2008	57.687	1.590.330.432
2009	52.882	1.553.816.381
2010	50.923	1.488.374.539
2011	48.926	1.460.062.356
2012	39.000	1.294.206.695

Табела 1.9 Социјална парична помош

Извор: Министерство за труд и социјална политика

Табелата 1.9 ги претставува бројките на домаќинствата кои користат социјална парична помош како и вкупните суми алоцирани од државата за оваа намена. Како што може да се види, државната социјална парична помош за сиромашните домаќинства се намалила за 23,7% во периодот од 2007-2011. Ако се направи споредба со приближната бројка за 2012 година, намалување е речиси 40%.

1.4 Минимална плата

Под влијание на неолибералистичката идеологија, многумина сметаат дека проблемот на сиромаштијата автоматски се решава штом се реши проблемот на невработеноста. Дека не е така во реалноста, сведочи случајот на вработените сиромашни, односно на лицата кои, иако се вработени, живеат под линијата на сиромаштија. Новата методологија за пресметување на релативната сиромаштија, заснована на Лаекен индикаторите, му овозможи на Заводот за статистика да го пресмета процентот на вработени лица кои живеат под линијата на сиромаштија. Процентот на овие лица кои се сиромашни иако си го заработуваат лебот во 2010 година беше 9,9%.⁵

Воведувањето на законска минимална плата е важно затоа што тоа има потенцијал да го намали бројот на вработени сиромашни. Македонија повеќе од 20 години немаше утврдено минимална плата и тоа конечно се случи во јануари 2012 година кога Собранието го донесе Законот за минимална плата. Со тоа Република Македонија стана последната држава на Балканот која утврди минимална плата.

Со овој закон, минималната плата е одредена на 39,6% на просечната бруто-плата во претходната година. Пресметано во денари, тоа значеше дека минималната нето-плата во 2012 година изнесува 8.050 денари. Сепак, за најзасегнатите индустрии (текстилната и преработка на кожа) социјалните партнери постигнаа договор минималната плата да биде усогласена со минималната плата во другите

---

⁵ Државен завод за статистика, „Лаекен индикатори за сиромаштијата во 2010 година“, <http://www.stat.gov.mk/pdf/2012/4.1.12.83.pdf>

сектори дури во 2015 година. Согласно овој договор, минималната плата во 2012 година во овие сектори беше утврдена на 6.263 денари. Овој исклучок всушност значи дека минималната плата во Македонија за 2012 година де факто беше 6.263 денари, а не 8.050 денари.

Податоците покажуваат дека од 403.170 вработени со полно работно време само 28.222 работници (7%) примаа плата пониска од 8.000 денари (октомври 2011 година). Односно дека само 7% од вработените можеа да ги почувствуваат ефектите од воведувањето на минимална плата.⁶

Сепак, фактичкиот ефект на воведувањето на минималната плата останува отворено прашање. Постојат показатели дека е раширена практиката работодавците по исплатата на минималната плата да бараат од своите работници веќе следниот ден „на рака“ да им го вратат „вишокот“. Проблематична е и прекршочната постапка која е предвидена во случај работодавецот да исплати пониска плата од минималната. Таа предвидува парична казна за него дури откако по втор пат ќе се утврди дека исплатил пониска плата од минималната. Ваквата одредба дополнително ги дестимулира работниците да го пријават оној работодавец кој нема да ги почитува одредбите на Законот за минимална плата.

Дека нешто е проблематично со спроведувањето на Законот за минимална плата показател е податокот на Министерството за труд и социјална политика дека ниту еден работодавач не бил казнет за неисплаќање на минимална плата во Македонија во целата 2012 и во првите четири месеци од 2013 година.⁷ Имајќи предвид дека почитувањето на законските одредби не е раширена практика во Македонија, реално е да се претпостави дека Законот за минимална плата се крши во практиката од страна на работодавците.

---

⁶ Драган Тевдовски, „Мониторинг на Законот за минимална плата во Република Македонија“, Институт за социјална демократија „Прогрес“, 2012, 7 стр.

⁷ Срѓан Стојанчов „Нема казнети за неисплаќање на минимална плата“, Радио Слободна Европа, 22 јули 2013, <http://goo.gl/na1oQz>

2

2. Бенефициите за богатите и нивните ефекти

Откако беше избрана во 2006 година, конзервативната влада, предводена од ВМРО-ДПМНЕ, спроведе неколку мерки кои отворено се во корист на богатите. Намалени беа стапките на персоналниот данок, данокот на добивка и на придонесите за социјално осигурување, а покрај тоа беше воведено привилегирано, законско фаворизирање на екстра-богатите, со значителни финансиски реперкусии по државниот буџет.

2.1. Намалување на даноците

Персоналниот данок беше прогресивен до 2007 година, кога сегашната конзервативна влада воведо рамен данок. Стапките на данокот пред 2007 година беа 15, 18 и 24%. Во 2007 година стапката на рамниот данок беше 12% за во следната година да биде намалена на 10%.⁸ Очигледно, најголемото намалување беше за најбогатите (58,3%), додека за оние што претходно плаќаа персонален данок според најниската стапка намалувањето беше 33,3%. Треба да се нагласи дека намалувањето на персоналниот данок, како што и се очекуваше, не резултира со зголемување на нето-платите на вработените, туку со зголемување на профитите на работодавците.

Откако дојде на власт, сегашната конзервативна влада го намали и данокот на добивка. Од 2007 година, наместо 15%, данокот на добивка е 10%.⁹ Во 2011 година владата им овозможи дополнителна поволност за работодавците, укинувајќи го данокот на добивка за

---

⁸ Закон за изменување и дополнување на Законот за персонален данок од доход, Службен весник на РМ, 135/11, член 2 и 49.

⁹ Закон за изменување и дополнување на Законот за данокот на добивка, Службен весник на РМ, 139/06, член 16.

микро и малите претпријатија чиј годишен приход е под 3.000.000 денари (околу 50.000 евра).¹⁰

2.2. Намалување на придонесите за социјално осигурување

Намалувањето на стапките на придонесите за социјално осигурување, кое беше усвоено во 2008 година, дојде како продолжение на намалувањето на стапките на персоналниот данок и данокот на добивка. Стапката на придонесот за пензиско и инвалидско осигурување беше намалена од 21,2% на 19% во 2009 година и се планираше до 2011 година да биде намалена на 15%. Сепак, реалноста покажа дека таквото намалување ќе биде неодржливо па стапката беше намалена само на 18% во 2010 година и следните години. Владата сè уште планира да ја намали стапката на 17,6% во 2014 и на 17,5% во 2015 година. Се разбира, до ова ќе дојде ако сегашната влада биде на власт и во следните години и ако таа не ја промени својата одлука, како што веќе се случи. Без разлика на идните планови на владата, факт е дека стапката на придонесот за пензиско и инвалидско осигурување е веќе многу намалена, за 15,1%, споредено со нивото пред 2008 година.

Стапката на придонесот за здравствено осигурување исто така беше значително намалена. Пред 2008 година оваа стапка беше 9,2%. Владата планираше да ја намали стапката на 6,0% до 2011 година, но наскоро стана јасно дека планираното намалување е неодржливо за системот на здравствено осигурување. Па, стапката беше намалена на 7,5% во 2009 и 7,3% од 2010 година. Сепак, и намалувањето на оваа стапка е значително, 20,7%, една петтина од претходното ниво.

Намалувањето на стапката на придонесот за вработување може да се чини како најмало, но процентот на намалувањето всушност е најголем кај овој придонес. Пред 2008 година оваа стапка беше 1,6%. Владата планираше да ја намали на 1,0% до 2011 година, но успеа да ја намали само на 1,2% (од 2010 година). Сегашниот план на владата

---

¹⁰ Закон за изменување и дополнување на Законот за данокот на добивка, Службен весник на РМ, 135/11, член 3.

е во 2015 година да ја намали оваа стапка на 1,1%. Поради нискиот процент на стапката на придонесот за вработување може лесно да не се забележи дека процентот на намалување на оваа стапка е 25%, четвртина од нејзиното ниво пред 2008 година.

Придонес	До 2009	2009	Од 2010	2015 (во план)	Намалување 2008-2010
Пензиско и инвалидско осигурување	21,2	19,0	18,0	17,5	15,1
Здравствено осигурување	9,2	7,5	7,3	7,3	20,7
Дополнителен придонес за здравствено осигурување во случај на повреда на работа	0,5	0,5	0,5	0,5	0
Вработување	1,6	1,4	1,2	1,1	25,0
Вкупно	32,5	28,4	27,0	26,4	16,9

Табела 2.1 Стапки на придонесите за социјално осигурување (во %)

Извор: Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, Службен весник на РМ, 142/08, 64/09, 156/09, 166/10, 53/11, 185/11 и 44/12.

Сумарно, стапките на придонесите за социјално осигурување се намалени од 32,5% во 2008 година на 27,0% во 2010 година. Оригиналниот план на конзервативната влада, во 2008 година, беше да ги намали стапките на придонесите уште повеќе, на 22,5% во 2011 година. Како што објасни Зоран Ставревски, тогашен потпретседател на владата, целта на оваа реформа беше „да се намали товарот врз стопанството од преголемите давачки кон државата и компа-

ниите да остварат поголеми профити, со што ќе се создадат услови за поголеми инвестиции и отворање нови работни места.¹¹ Иако оваа реформа беше само делумен успех за конзервативната влада, севкупното намалување на стапките на придонесите за социјално осигурување сепак е значително, 16,9%, што претставува една шестина од нивното ниво пред 2008 година. Треба да се има предвид и тоа дека владата не ги има напуштено плановите за понатамошно намалување на стапките на придонесите, иако овие планови се поскромни споредено со нејзините планови од 2008 година.

2.3. Законски привилегии за екстра-богатите

Најдрастичниот аспект на политиката на конзервативната влада на менување на законите во корист на богатите е одредбата, изгласана во 2008 година, која пропишува дека највисоката месечна основица за пресметување и уплата на придонесите ќе биде износот од четири просечни (брuto) плати.¹² Оваа опскурна одредба крие важна и енормна привилегија за екстра-богатите во Македонија. Екстра-богатите чија месечна брuto-плата е повисока од четири просечни брuto-плати не само што искористија од намалувањето на стапките на персоналниот данок и придонесите за социјално осигурување, туку имаат и привилегија да плаќаат придонеси само на дел од нивната брuto-плата. А овој дел може да биде доста мал. На пример, менаџерот што примаше највисока месечна брuto-плата во 2011 година, 5.675.439 денари (92.284 евра), плаќаше придонеси како неговата месечна брuto-плата да била само 121.396 денари (1.974 евра).¹³ Со други зборови, неговите придонеси за социјално

---

¹¹ Зоран Ставревски, „Владата донесе одлука за намалување на придонесите за пензиско и здравствено осигурување и за придонесот за вработување за 10%“, <http://goo.gl/0i3w9w>

¹² Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, Службен весник на РМ, 142/08, член 16.

¹³ Управа за јавни приходи, „Анализа 2011: годишна даночна пријава“,

осигурување беа платени на само 2,1% од неговата бруто-плата! Од друга страна, придонесите за сите вработени кои примаа месечна бруто-плата под нивото на четири просечни бруто-плати беа платени на 100% од нивната бруто-плата.

Влијанието на оваа одредба од Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување во поглед на збогатувањето на екстрабогатите, како и влијанието врз државниот буџет, може да се види од споредбата на нето-платите што ги примаат најплатените менаџери со нето-платите што тие би ги примале ако не би биле привилегирани од законот. По плаќањето на придонесите за социјално осигурување и персоналниот данок, најплатениот менаџер во 2011 година прими месечна плата од околу 82.590 евра. Ако не беше привилегиран, неговата нето-плата ќе беше околу 60.600 евра месечно. Поради ова привилегирање на само еден данокоплаќач, државата имаше намален прилив од околу 21.990 евра месечно или околу 263.880 евра годишно. Вкупната сума што државата ја изгуби поради привилегираното збогатување преку оваа одредба на десетте најплатени менаџери во 2011 година изнесува 1.1 милион евра. Ова воопшто не е мала сума за Македонија. Само со овие пари државата можеше да обезбеди буџетски средства за 1.253 четиричлени семејства приматели на социјална парична помош, односно можеше да им го олесни животот на 5.012 лица.¹⁴ Сепак, државата одбра да фаворизира 10 (екстра-богати) наместо да им помогне на 5.012 (екстра-сиромашни).

Во декември 2011 година беа усвоени мали промени во врска со оваа одредба. Највисоката основица за пресметување и уплата на придонесите беше повишена од четири просечни (бруто) плати на шест. Иако привилегијата за екстра-богатите остана, на прв поглед може да се чини дека оваа промена донесе незанемарливо подобру-

---

<http://goo.gl/PBXYOY>

¹⁴ Управа за јавни приходи, „Анализа 2011“, сопствени пресметки.

вање. Сепак, кога ќе се направат соодветните пресметки, станува јасно дека оваа промена е далеку од значајна. На пример, ако оваа промена беше спроведена во 2011, најплатениот менаџер ќе примаше нето-плата од 82.340 евра наместо 82.590 евра месечно. Разликата е само 250 евра помалку месечно. Вака државата ќе имаше намален прилив во 2011 година од околу 260.880 евра годишно наместо 263.880 евра поради привилегирањето на најплатениот менаџер.¹⁵

2.4. Највисоки плати

Ефектите од погоре-спомнатите владини политики во однос на збогатувањето на богатите стануваат јасни кога ќе се анализираат извештаите на Управата за јавни приходи. Како што може да се види од Табелата 2.2., највисоката бруто-плата се зголеми повеќе од четирипати од 2008 до 2011 година. Во 2008 година беше 1.248.756 денари месечно (20.305 евра), а во 2011 година – 5.675.439 денари месечно (92.284 евра). Овој пораст е уште поголем ако се земе предвид дека цифрата за 2008 година ја претставува бруто-платата заедно со дополнителните примања и надоместоци од работен однос, додека цифрите за следните години се однесуваат само на бруто-платите.

Информациите кои се достапни за годините пред 2008 година покажуваат дека највисоките плати пред 2008 година беа значително пониски од оние во последните години. На пример, според медиумските извештаи кои се повикуваат на информации од Управата за јавни приходи, највисоката плата во 2006 година беше околу 491.600 денари месечно (околу 8.000 евра),¹⁶ единаесет пати пониска од највисоката плата по само пет години.

Табелата 2.2. исто така содржи споредба помеѓу просечните и највисоките плати од 2008 до 2011 година. На тоа ќе се осврнеме во следниот оддел од оваа студија.

---

¹⁵ Сопствени пресметки

¹⁶ „Директор на домашна шпедиција заработува 8.000 евра месечно“, „Утрински Весник“, 29 јули 2007

Година	Просечна бруто плата	Највисока бруто плата	Сооднос највисоки/ просечни плати
2008	26.228	1.248.756	1:48
2009	29.923	3.920.101	1:131
2010	30.225	4.222.095	1:140
2011	30.603	5.675.439	1:185

Табела 2.2 Просечни и највисоки бруто-плати месечно (во денари)

Извор: Државен завод за статистика, „Просечна месечна исплатена бруто-плата по вработен“; Управа за јавни приходи, Анализи на годишните даночни пријави 2008-2011.

2.5. Највисоки приходи

Управата за јавни приходи годишно објавува и податоци за највисоките приходи од сите извори. Нема достапна информација кои се изворите на овие приходи па, поради таа причина, не е можно да се пресметаат нето приходите.

Табелата 2.3. содржи податоци за највисоките месечни бруто приходи во периодот 2008-2011. Лесно може да се забележи дека највисокиот бруто приход во 2008 година е значително повисок од највисоките бруто приходи во следните години. Сепак, подеталната анализа на податоците од Управата за јавни приходи покажува дека највисокиот бруто приход за 2008 година е исклучок. Веќе вториот највисок приход во 2008 година е многу понизок од највисокиот во истата година (223.867 евра месечно). Од друга страна, подеталната анализа на податоците од Управата за јавни приходи исто така покажува дека четирите највисоки приходи во 2008 година беа повисоки од највисокиот приход во следната година. Можно е економската криза да е причината за ова намалување, но не може да се каже со сигурност, бидејќи највисоката плата не се намали, туку значително се зголеми од 2008 до 2009 година.¹⁷

¹⁷ Управа за јавни приходи, Анализи на годишните даночни пријави 2008-2011.

Од 2009 до 2011 година, највисокиот приход порасна од 8.158.877 на 13.008.608 денари месечно (односно, од 132.665 евра на 211.522 евра). Овие нивоа на приход се незамисливи за македонски прилики. Така, највисокиот бруто приход во 2011 година беше 425 пати поголем од просечната бруто-плата!

Година	Просечна бруто плата	Највисок бруто приход	Сооднос највисок приход/просечна плата
2008	26.228	75.974.975	1:2.897
2009	29.923	8.158.877	1:272
2010	30.225	12.400.894	1:411
2011	30.603	13.008.608	1:425

Табела 2.3 Највисоки месечни бруто приходи (во денари)

Извор: Државен завод за статистика, „Просечна месечна исплатена бруто-плата по вработен“; Анализи на Управата за јавни приходи на годишните даночни пријави 2008-2011.

3

3. Нееднаквоста во Македонија

Нивото на нееднаквост во Македонија систематски не е анализирано, иако постојат извори, домашни и меѓународни, кои обезбедуваат доволно статистички информации за да се направи една таква анализа. Помеѓу нив се информациите од Државниот завод за статистика (годишните извештаи за работната сила, структурата на примањата на вработените, сиромаштијата, како и месечните извештаи за просечните месечни плати по сектори на активности), понатаму, од Управата за јавни приходи (анализите на годишните даночни пријави), од Светската банка (нејзините податоци за уделите во приходите по квинтили и децили, како и Џини индексот) итн. Во оваа студија ќе ги прикажеме резултатите од најрелевантните методи за анализа на нееднаквоста: споредбата помеѓу највисоката, просечната и минималната плата, категоризацијата на вработените според нивото на нето-плати, уделот во приходите по квинтили и децили и Џини индексот.

3.1. Споредба помеѓу највисоката, средната и минималната плата

Како што може да се види од Табелата 2.2., соодносот помеѓу просечната и највисоката бруто-плата е нормно порасна во периодот 2008-2011 година. Во 2008 година највисоката бруто-плата беше 48 пати повисока од просечната бруто-плата, додека во 2011 година таа беше 185 пати повисока! Разликата е уште поголема кај нето-платите. Табелата подолу ги прикажува просечните и највисоките нето-плати во периодот 2009-2011 година. Ако во 2011 година соодносот на просечната и највисоката бруто-плата беше 1:185, соодносот помеѓу просечната и највисоката нето-плата беше 1:245.

Година	Просечна нето плата	Највисока нето плата	Сооднос највисоки/ просечни плати
2009	19.957	3.496.231	1:175
2010	20.553	3.763.802	1:184
2011	20.765	5.079.128	1:245

Табела 3.1 Просечните и највисоките нето-плати месечно (во денари)

Извор: Државен завод за статистика, „Просечна месечна исплатена нето-плата по вработен“; Управа за јавни приходи, Анализи на годишните даночни пријави 2008-2011; Сопствени пресметки.

Тоа што највисоката нето-плата е 245 пати повисока од просечната нето-плата фактички значи дека оној што зема просечна плата треба да работи 245 месеци или 20 години и 5 месеци за да прими само една месечна плата на најплатениот менаџер во 2011 година. Споредбата со минимална плата е уште пофрапантна. Минималната плата од 8.050 денари, воведена во повеќето сектори во 2012 година, е 631 пат пониска од највисоката плата во 2011 година. Со други зборови, работникот кој зема минимална плата треба да работи 631 месец, односно 52 години и 7 месеци за да заработи само една месечна плата на најплатениот менаџер во 2011 година! Во Македонија правото на пензионирање по навршувањето 40 години работен стаж за мажи и 35 години за жени, беше укинато во 2005 година. Па сега е можно мажите да работат максимум 48 години, а жените 46 години. Дури и да работат максимален број години според законот, ако примаат минимална плата, нема да можат да заработат ниту една месечна плата на најплатениот менаџер во 2011 година!

3.2 Број на вработени според нивото на нето-платата

Анкетите на работната сила на Државниот завод за статистика содржат податоци за бројот и процентот на вработени според нивото на нивните нето-плати. Треба да се нагласи дека податоците за 2008 година не се сосема релевантни, бидејќи за значителен дел

вработени, 16,5%, нема податоци за нивните плати или не примале плати во текот на анализираниот период. Бидејќи оваа категорија вработени беше значително побројна во 2008 година отколку во следните четири години, не може сосема да се споредуваат податоците од 2008 со податоците од периодот 2009-2012 година.

Нето-плати (во денари)	2008	2009	2010	2011	2012
До 5.000	3,4	4,1	3,7	3,2	4,2
5.001-8.000	19,4	13,6	10,8	9,2	8,7
8.001-12.000	26,5	27,6	25,5	28,8	29,1
12.001-16.000	12,8	19,1	18,5	16,9	15,9
16.001-20.000	7,0	12,6	15,3	14,3	13,7
20.001-25.000	3,3	6,3	8,6	9,8	9,4
25.001-30.000		2,8	4,0	3,6	4,2
30.001-40.000	0,5	1,2	1,7	1,8	1,7
40.001 и повеќе	0,4	1,1	0,9	1,2	1,4
Неплатени семејни работници	10,3	10,2	10,1	9,6	8,5
Непознато или не примиле плата	16,5	1,3	1,0	1,6	3,3
Вкупно	100	100	100	100	100

Табела 3.2 Вработени според нивото на нето-плати (во %)
Извор: Државен завод за статистика, „Анкета на работната сила“

Подолу прикажуваме две табели. Првата, Табелата 3.2., е подетална, додека другата ги прикажува само процентите на вработени под и над просечната нето-плата. Во 2008 година, просечната нето-плата беше околу 16.000 денари, а од 2009 до 2012 година беше околу 20.000-21.000 денари. Ако од анализата ги исклучиме

податоците за 2008 година, поради причините што пред малку ги наведовме, ќе забележиме дека има одреден позитивен тренд во периодот 2009-2012 година. Додека во 2009 година, 77% од вработените земаа плати под просечната плата, а 11,4% над тоа ниво, во 2012 година овој сооднос е 71,6%:16,7%.

Сепак, разликата во бројот на вработени под и над просечната плата остана значителна. Исто така, како што може да се види од Табелата 3.2., во 2012 година 4,2% од вработените примаа плати барем четири пати пониски од просечната, а само 1,4% примаа плати повиоки од две просечни плати.

	2008	2009	2010	2011	2012
Под просечната плата	62,1	77,0	73,8	72,4	71,6
Над просечната плата	11,2	11,4	15,2	16,4	16,7
Неплатени семејни работници	10,3	10,2	10,1	9,6	8,5
Непознато или не примиле плата	16,5	1,3	1,0	1,6	3,3
Вкупно	100	100	100	100	100

Табела 3.3 Вработени чии нето-плати се под и над просечната плата (во %)
Извор: Државен завод за статистика, „Анкета на работната сила“

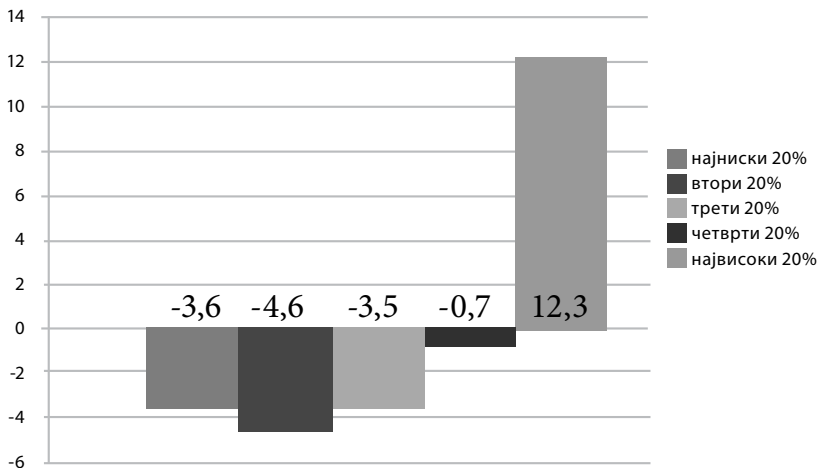
3.3 Удел во приходите по квантили и децили

Овие статистички податоци се исклучително релевантни за утврдување на степенот на нееднаквост во едно општество. Светската банка располага со вакви податоци за многу земји, вклучително и за Македонија. Што се однесува до периодот што е предмет на наша анализа, има достапни информации само за 2008, 2009 и 2010 година. Сепак, овие податоци се повеќе од доволни за да се забележи дека разликите во приходите помеѓу богатите и сиромашните

се доста големи и дека, во споредба со состојбата пред една декада, разликите во приходите се имаат зголемено.

Како што покажува табелата 3.4, во 1998 година најсиромашните 10% од населението примаа 3,3% од сите приходи, додека во 2010 година овој процент падна на 1,9%. Слично намалување се случи и кај најсиромашните 20%: нивниот удел во вкупните приходи се намали од 8,5% на 4,9% во периодот 1998-2010 година. Од друга страна, во истиот период уделот на најбогатите 20% се зголеми од 36,7% на 49,0%. Порастот на приходите, пак, кај најбогатите 10% е од 22,1% на 31,9%. Важно е да се нагласи и дека уделите на сите квинтили се намалија во периодот 1998-2010 година, освен уделот на најбогатите 20%, што претставува јасна индикација за прераспределбата на приходите и богатството од сиромашните и средните слоеви кон богатите.

Прераспределба на приходите 1998-2010

Што се однесува до последните три години за кои Светската банка има податоци, 2008, 2009 и 2010, може да се забележи дека продолжи процесот на намалување на уделите на најсиромашните 10% и 20%, но дека има благ спротивен тренд кај најбогатите 10% и 20%,

чий удел во приходите незначително се намалија од 2008 до 2010 година. Сепак, уделите на најбогатите 10% и 20% се доста високи, а соодносот на уделот во приходите на најсиромашните и најбогатите 20% (S80/S20) се зголеми од 9,3 во 2008 на 10,0 во 2010 година. Свкупно, од 1998 до 2010 година соодносот на уделот во приходите на најсиромашните и најбогатите 20% се зголеми од 4,3 на 10,0. Пресметката на Државниот завод за статистика за 2010 година покажува уште повисок сооднос на уделот во приходите на најсиромашните и најбогатите 20% – 10,3.¹⁸

Година	најниски 10%	најниски 20%	втори 20%	трети 20%	четврти 20%	највисоки 20%	највисоки 10%	S80/S20
1998	3,3	8,5	13,8	18,0	23,1	36,7	22,1	4,3
2003	2,4	6,1	10,6	15,6	22,5	45,2	29,5	7,4
2006	2,1	5,3	9,7	14,6	21,7	48,6	32,7	9,2
2008	2,2	5,4	9,3	14,0	21,0	50,3	34,5	9,3
2009	2,0	5,1	9,5	14,5	22,0	48,9	32,4	9,6
2010	1,9	4,9	9,2	14,5	22,4	49,0	31,9	10,0
Разлика 1998-2010	-1,4	-3,6	-4,6	-3,5	-0,7	+12,3	+9,8	

Табела 3.4 Удел во приходите по квинтили и децили (во %)

Извор: World Bank, World Development Indicators, Poverty, FYR Macedonia.

3.4 Џини индекс

Еден од најрелевантните индикатори за нерамноправната распределба на приходите во една земја е Џини индексот. Кога станува

¹⁸ Државен завод за статистика, „Лаекен индикатори за сиромаштијата во 2010 година“.

збор за Македонија, Џини индексот е најдобриот индикатор за нееднаквоста што ја има. Податоците од Светската банка покажуваат континуиран пораст на Џини индексот на Македонија, од 28,1 во 1998 година до 43,6 во 2010 година. Џини индексот достигна врв во 2008 година, но во следните две години само за нијанса е намален. Државниот завод за статистика во 2012 година за првпат го пресмета Џини индексот и според неговите пресметки тој изнесуваше 40,8 во 2010 година.¹⁹ Иако се работи за пониска висина во споредба со висината што ја пресмета Светската банка за истата година, и Џини индексот пресметан од Државниот завод за статистика е исклучително висок.

Година	Џини индекс
1998	28,1
2003	39,0
2006	42,8
2008	44,2
2009	43,2
2010	43,6

Табела 3.5 Џини индексот на Македонија

Извор: World Bank, Gini index, <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI>

Ако го споредиме Џини индексот на Македонија со Џини индексот на балканските, европските и бившите социјалистички земји, ќе се соочиме со фрапантни резултати. Податоците на Евростат за Џини индексот на земјите членки на ЕУ, Исланд, Норвешка и Швајцарија, како и податоците на Светската банка за балканските земји,

---

¹⁹ Државен завод за статистика, „Лаекен индикатори за сиромаштијата во 2010 година“.

за останатите европски земји кои не се членки на ЕУ и за земјите поранешни републики на СССР покажуваат дека, со исклучок на Косово и Туркменистан (за кои нема податоци), Џини индексот на Македонија е највисок во цела Европа и бившиот СССР!

Држава	Џини индекс	Година	Држава	Џини индекс	Година
<i>Членки на ЕУ</i>			<i>Балкански земји не-членки на ЕУ</i>		
Литванија	36,9	2010	Македонија	43,6	2010
Латвија	36,1	2010	Турција	40,0	2010
Шпанија	33,9	2010	БиХ	36,2	2007
Португалија	33,7	2010	Албанија	34,5	2008
Романија	33,3	2010	Хрватска	33,7	2008
Бугарија	33,2	2010	Србија	29,6	2010
Ирска	33,2	2010	Црна Гора	28,6	2010
Британија	33,0	2010	Косово	/	
<i>Источно-европски земји не-членки на ЕУ</i>			<i>Азиски земји поранешни републики на СССР</i>		
Грузија	42,1	2010	Узбекистан	36,7	2003
Русија	40,1	2009	Киргистан	36,5	2010
Азербејџан	33,7	2008	Таџикистан	30,8	2009
Молдавија	33,0	2010	Казахстан	29,0	2009
Ерменија	31,3	2010	Туркменистан	/	
Белорусија	27,7	2010			
Украина	25,6	2010			

Табела 3.6 Џини индексот на земјите во Европа и поранешниот СССР

Извор: Eurostat, Gini coefficient, Last update: 17.01.2013.

<http://goo.gl/7HyrNN> ; World Bank, Gini index,

<http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI/>

Во табелата 3.6 се прикажани земјите членки на ЕУ со највисок Џини индекс, понатаму, Џини индексот на балканските држави, на источно-европските земји кои не се членки на ЕУ и на азиските држави поранешни републики на СССР.

За членките на ЕУ има достапни информации и за 2011 година, но со цел да се направи споредба со Македонија, прикажани се податоците од 2010 година. На ист начин е постапено и во случајот со Белорусија и Киргистан, а за останатите земји прикажани се најновите податоци.

Џини индексот на Грузија е најблизок до македонскиот, 42,1 во 2010 година. Оваа бројка е повисока од Џини индексот што Државниот завод за статистика го измери за Македонија во 2010 година, 40,8. Сепак, со цел да се избегнат можните разлики во методологијата, споредбата што треба да се направи е помеѓу податоците од ист извор за иста година. Последната година за која Светската банка има податоци за Џини индексот на Македонија и Грузија е 2009 година. Во оваа година Џини индексот на Грузија беше 41,7, додека на Македонија – 43,2.

4

4. Ефектите и последиците од нееднаквоста во македонското општество

Анализираните податоци во претходните поглавја покажуваат дека Македонија е водечка земја во Европа во однос на општествената нееднаквост и дека, следствено, за очекување е дека би имала високи нивоа на здравствени и социјални проблеми. Авторите Ричард Вилкинсон и Кејт Пикетт ги набројуваат²⁰ следните индекси на категории за да ги објаснат ефектите од нееднаквоста: нивото на доверба, менталните болести (вклучувајќи ја зависноста од дроги и алкохол), должината на животот и смртноста кај новороденчињата, проблемите со дебелината, образовните перформанси на децата, стапката на раѓање кај тинејџерите, самоубиствата, бројот на лица кои се затворени, општествената мобилност. Достапните статистички податоци за Македонија не обезбедуваат целосен или релевантен увид во проблемот на општествената нееднаквост. Стапките на криминал, самоубиства и затворање не се зголемија во последниот период. На пример, стапката на затворање во 2007 година беше 100 (на 100.000 жители), а во 2011 година беше 112. Стапката на самоубиства исто така беше речиси стабилна и изнесуваше 2,05 (на 100.000 жители) во 2007 година и 1,90 во 2010 година. Методологијата која ги користи бројките од овие категории се користи за да се спореди нееднаквоста во различни земји, а не во истата земја во различни периоди, дури и ако стапката на нееднаквост се зголемува во овие периоди. Соодветно е да се посочи и на тоа дека здравствените и социјалните проблеми во Македонија се доста стабилни од 1990-те, кога бројките (како оние на невработеноста и сиромаштијата) драматично се зголемија и не се имаат променето значително оттогаш.

---

²⁰ Kate Pickett, Richard Wilkinson, *The Spirit Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*, Bloomsbury USA, 2011.

Бројките кои се однесуваат на социјалните проблеми се менуваат на подолги периоди, бидејќи тие се поврзани со одредени локални општествени традиции и верувања и само поради продолжителен притисок од менливите економски фактори тие се зголемуваат или намалуваат. Истовремено, значителните промени во здравствени-те индекси обезбедуваат индикатор за општествената нееднаквост, зашто тие се директно поврзани со животниот стандард и пристапот до квалитетна здравствена заштита. Во недостаток на доволно податоци за здравствената заштита во различни периоди, можеме да ги искористиме достапните информации за тековната ситуација со цел да го видиме опсегот на ефектот на тековната нееднаквост врз здравјето. Според Министерството за здравство, во 2012 година имаше околу 200.000 лица кои страдаа од депресија, а што е околу 10% од населението. Секоја петта жена и десетти маж се дијагностицирани со депресија во таа година. Повеќето фактори поврзани со оваа болест се поврзани со животниот стандард, социјалниот стрес, финансиската нестабилност и слабата општествена активност, кои се директни ефекти на растечката социјална неправда и неуспевањето за справување со сè потешките животни околности. Податоците за смртноста во 2011 година покажуваат дека 60% од сите случаи на смртност се должат на кардиоваскуларни заболувања, што ја става Македонија на врвот од сите европски земји. Овие болести обично се поврзани со слабата исхрана, тешките работни услови, општествено поврзани фактори на стрес и условите на домување. Овој висок степен на смртност која се должи на кардиоваскуларни заболувања е уште еден ефект на растечката општествена нееднаквост, која го става мнозинството од населението во ризик. Важно е да се напомене дека ризикот поврзан со овој вид смртност е рамномерно раширен кај населението што живее во екстремна сиромаштија, под линијата на сиромаштија и средната и работничката класа. Ова покажува дека ефектите предизвикани од нееднаквоста се лоцирани во истата линија со најголемата стапка на економската нееднаквост, поточно на линијата помеѓу најбогатите 20% и остатокот од популацијата.

Достапноста на здравствената заштита во Македонија е политички проблем веќе со години, при што различните влади вршеа сериозни удари врз јавното здравство. Спроведувањето на мерката сините картони (кои им се даваат на лица кои се покриени со јавното здравствено осигурување) да се користат и во приватните здравствени установи овозможи додатни јавни пари да се влеваат во приватни компании, со што се уништуваат услугите на јавните здравствени установи. Услугите кои се нудат во приватните здравствени установи далеку го надминуваат квалитетот на оние на јавните здравствени установи. Имајќи го предвид фактот дека сините картони не можат да се користат во приватните болници за крупни интервенции кои се даваат во јавните болници, јасно е дека само најбогатите во земјата имаат пристап до овие интервенции или третмани, додека остатокот од населението е принудено да чека на листите за чекање во јавните болници за кое време нивната состојба се влошува.

Уште еден важен аспект на поделбата помеѓу богатите и сиромашните, кој произведува социјална неправда во Македонија, е тоа што се користи за политичка манипулација која се должи на етничкиот состав на земјата. Етноцентричните политички партии обилно го користат аргументот за економскиот диспаратет во линија со националистичката идеологија. Така, од една страна политичките партии на Албанците во Македонија конзистентно тврдат дека мнозинството од сиромашните во Македонија се Албанци, поради „традиционалната“ економска дискриминација од државата, ниските јавни инвестиции и лошата инфраструктура на западниот дел од земјата. Од друга страна, вработувањето на етнички Албанци во државните институции како резултат на Охридскиот рамковен договор (со цел да се отстрани дискриминацијата на претставеноста на Албанците во јавните институции) се толкува како фактор за пораст на невработеноста кај етничките Македонци. Така, порастот на општествената нееднаквост во Македонија, поради доминантниот националистички дискурс во политиката, веднаш станува ризик за стабилноста и безбедноста во смисла дека ги влошува етничките тензии во земјата.

Податоците за растечката нееднаквост и Џини индексот на земјата покажуваат дека само најбогатите 20% од населението го зголемуваат своето богатство, додека приходите на сите останати се во постојан пад. Оваа појава изврши притисок врз поголемиот дел од работното население да зема кредити од банките со цел да обезбеди пристојни животни услови. Иако приходот на работното население е доста низок, фактот дека најголемиот работодавач во земјата е државата, им обезбедува на банките гаранција дека кредитите ќе бидат вратени во следните декади. Оваа ситуација резултира со уште понизок приход за работниците и долготраен гарантиран прилив на средства за банките.

5

5. Актери на промена

Актерите на промената треба да играат водечка улога во иницирањето политики за намалување на нееднаквоста во демократските општества. И покрај нужноста од промени, не сите оние што треба да бидат нивни носители се на висината на задачата.

Овде ќе се осврнеме на Македонската платформа против сиромаштијата и на граѓанското движење АМАН, како организации со мал и млак ефект во однос на сиромаштијата и СДСМ и синдикатите, како фактори што треба да бидат барем умерени актери на промена, но и покрај тоа тие тоа не се.

5.1. Македонска платформа против сиромаштијата

Македонска платформа против сиромаштијата е отворена коалиција на граѓани и организации чија цел е намалување на сиромаштијата во македонското општество преку промовирање на социјалната правда, партиципативната демократија, заштитата на човековите права, рамноправноста, владеењето на правото и борбата против дискриминацијата. Оваа коалиција е формирана во 2010 година како непрофитна организација која главно е финансирана од странски фондации.

Вкупно 68 организации учествуваат во активностите на коалицијата, кои се насочени на утврдување на социјалните потреби на локално ниво, подигање на свеста преку медиумски кампањи, организирање дебати, објавување извештаи, анализи, публикации и лобирање во Собранието.

Во краткото интервју, претседателката на коалицијата Мила Царовска, истакна дека нивните главни активности во моментот се насочени кон дебатата за позитивните ефекти што ги има прогресивното оданочување врз намалувањето на сиромаштијата, воведу-

вање на минимален достоинствен приход како социјална помош од страна на државата, вклучување на жртвите на семејното насилство на пазарот на труд, во соработка со Министерството за труд и социјална политика и Стопанската комора итн.

5.2. Граѓанско движење АМАН

АМАН е отворено и неформално, хоризонтално организирано социјално движење на граѓани кое се појави во август 2012 година по новото поскапување на цената на електричната енергија, топлинската енергија и горивата. Движењето смета дека цените „мора да бидат во согласност со животниот стандард на мнозинството од народот во Македонија.“²¹ Тоа започна како протестно движење кое организира протести на граѓаните како начин за притисок врз институциите. Протестите беа организирани еднаш неделно, во период од неколку месеци. Се протестираше во неколку градови: Скопје, Битола, Прилеп, Куманово, Штип и Тетово. Покрај протестите движењето ги собра потребните 10.000 потписи и побара од Собранието да направи измени во Законот за енергетика. Собранието, кое во тој момент се состоеше речиси целосно од пратеници на владејачката коалиција, ја отфрли граѓанската иницијатива на АМАН.

Со протестите против поскапувањата се бараше да се укине ставката ангажирања моќност од 33%, да се врати евтина дневна тарифа, да се врати цената на струјата на ниво од 2008 година, да се запре со приватизацијата или докапитализацијата на целиот енергетски сектор кој е во сопственост на Република Македонија, да се инвестира во одржливи извори на енергија, итно да се повлече новиот правилник на Топлификација, да се врати цената на парното на ниво од 2008 година и да се намалат цените на горивата во согласност со стандардот на живеење.²²

---

²¹ Граѓанска иницијатива АМАН, <http://goo.gl/EjPcuo>

²² Граѓанска иницијатива АМАН, „Барања“, <http://goo.gl/zqYKT8>

5.3. Социјалдемократски сојуз на Македонија

Социјалдемократскиот сојуз на Македонија (СДСМ) е главната опозициска партија и главната партија со прокламирана социјалдемократска ориентација. Во новата партиска програма, насловена „Решенија за Македонија“ и усвоена на 11 конгрес во 2009 година, СДСМ констатира дека рамниот данок, кој ги изедначи богатите и сиромашните, не е праведен и се заложил за воведување на прогресивно оданочување.²³ Сепак, стапките на прогресивниот данок на доход не се спомнати во програмата и дури до 2013 година не беше јасно за какви стапки на персонален данок се залага СДСМ.

Во една од ретките прилики пред 2013 година во кои беше конкретизирана заложбата за враќање на прогресивното оданочување тогашниот потпретседател на партијата, Зоран Јовановски, изјавил дека СДСМ планира да воведат прогресивен данок на доход при што „вработените кои имаат плата до две просечни плати и понатаму да плаќаат по непроменета даночна стапка од 10%. За оние со плата до четири просечни плати, данокот да биде 12%, а за вработените со повисоки приходи, за делот што е над четири плати да плаќаат персонален данок на доход по даночна стапка од 15%.”²⁴

Очигледно, за СДСМ, дури и повторното воведување на стапките на персонален данок на доход кои ВМРО-ДПМНЕ му ги укина (15%, 18% и 24%) е премногу „радикално“. Дека СДСМ, наместо да се спротивстави, се надоврзува на неолибералистичкиот дискурс на ВМРО-ДПМНЕ на ниски даноци, па и на нивно намалување, покажа уште поумерената позиција која СДСМ ја заведе како офи-

---

²³ Социјалдемократски сојуз на Македонија, „Партиска програма – Решенија за Македонија“, 20-21 стр.,

http://www.sdsm.org.mk/upload/PROGRAMA_PDF_Web.pdf

²⁴ „СДСМ бара богатите повеќе да плаќаат, а Владата повеќе да штеди“, интервју со потпретседателот на СДСМ Зоран Јовановски, „Утрински Весник“, 5 март 2012

цијален партиски став во октомври 2013 година. Со овој предлог СДСМ прв пат предлага пониската стапка на персоналниот данок да биде помала од сегашната стапка на рамниот данок. Имено, според тој предлог, доходите под 60.000 денари би се оданочувале со стапка од 9%, а тие над тоа ниво со стапка од 18%.²⁵ Имајќи предвид дека во 2012 година само 1,4% од вработените земаа плати повисоки од 40.000 денари, ова севкупно би значело помал буџетски прилив по однос на персонален данок од доход споредено со сегашниот прилив при рамен данок.²⁶

Неолибералистичкиот дискурс од кој се раководи СДСМ е видлив и кај неговиот став во однос на данокот од добивка. Според партиската програма од 2009 година, СДСМ намерава, наместо повторно да ја зголеми, уште повеќе да ја намалат стапката на данокот на добивка. Конкретно, СДСМ во својата програма го пишува следново: „Ќе ја разгледаме можноста во подоцнежниот период да ја намалиме стапката на данокот на добивка на 9% и со тоа Република Македонија да биде помеѓу земјите со најниска стапка на данок на добивка во Европа.“²⁷ Повторно, се работи за мерка и дискурс кои се типично неолиберални, а не социјалдемократски.

---

²⁵ „Помал данок за мнозинството граѓани“, „Нова Македонија“, 18 октомври 2013, <http://bit.ly/1k6w38C>

²⁶ Од СДСМ тврдат дека 20% од доходите ќе бидат оданочени со стапка од 18%, но останува нејасно врз основа на кој извор тврдат дека 20% од вработените земаат плати над 60.000 денари? Според Заводот за статистика процентот на вработени кои земаат над 40.000 денари е 1,4%. Види „Анкета на работната сила за 2012“, 61 стр. http://www.stat.gov.mk/Publikacii/2.4.13.06_kor.pdf Во секој случај и да е точен податокот со кој оперира СДСМ, тоа ќе значи помал прилив во буџетот по основа на персонален данок, односно застапување позиција која воопшто не е социјалдемократска.

²⁷ Социјалдемократски сојуз на Македонија, „Партиска програма – Решенија за Македонија“, 22 стр.

5.4. Синдикатите

Во Македонија има четири синдикални сојузи (ССМ, КСС, УНАСМ и КСОМ) и два самостојни гранкови синдикати (Новинарскиот синдикат и Синдикатот на клинички центри). Една нетипична специфичност ги карактеризира синдикалните сојузи во Македонија. Тие се или блиски до конзервативната влада или се конзервативни според нивната идеолошка ориентација. Ова стана особено видливо по 2010 година, кога најголемиот синдикален сојуз, ССМ, беше преземен од кадри блиски до владата. Сепак, одредена надеж во македонското синдикално движење даваат двата независни гранкови синдикати, Новинарскиот и Синдикатот на клинички центри.

Синдикатите се жалат дека социјалниот дијалог во Македонија не функционира и дека другите социјални партнери не ги слушаат нивните аргументи. Сепак, бидејќи не успеаја да станат релевантен фактор во општеството и бидејќи немаат поширока поддршка од работниците (и не прават ништо релевантно за неа да ја стекнат), владата и организациите на работодавците не ги земаат сериозно нивните аргументи и поплаки. Кога ги бранат работничките права, синдикатите употребуваат дефанзивни и умерени аргументи. Тие се присутни во јавната сфера само кога владите кратат работнички права и речиси никогаш не се присутни кога е време да се стекне некое право.

Воведувањето на законска минимална плата е едно од ретките синдикални барања кои беа усвоени неодамна. Сепак, воведувањето на законската минимална плата е придружено со намалување на други работнички права и со голем број нивни прекршувања во практиката. Во таква ситуација, во најмала рака е несериозно да се тврди, како што тоа повеќепати го направи сегашниот претседател на ССМ, Живко Митревски, дека работничките права во Македонија постојано се подобруваат и дека не е толку лошо како што се прикажува.²⁸

---

²⁸ Марија Митевска „Митревски - Не е толку лошо како што се прикажува“, Радио Слободна Европа, 22 јули 2012, <http://goo.gl/wfV5Sr>

6

6. Заклучоци и препораки

Ако се суди врз основа на информациите за растот на БДП, македонската економија не почувствува силно негативно влијание од Светската економска криза. Сепак, стапките на раст на БДП не ги покажуваат ефектите од кризата за богатите и сиромашните.

Релативната сиромаштија порасна од 29,4% во 2007 година на 30,4% во 2011 година. Согласно Милениумските развојни цели на ОН, Македонија треба да ја намали стапката на релативна сиромаштија на 9,5% до 2015 година. Како резултат на немањето интерес на естаблишментот да се справи со овој проблем и поради доминацијата на неолибералните политики, Македонија драстично ќе потфрли во однос на исполнувањето на милениумската развојна цел која се однесува на сиромаштијата.

Невработеноста останува еден од најфрустрирачките социјални аспекти на македонското општество. Веќе две декади таа се нема спуштено под 30% и поради тоа континуирано произведува уништувачки последици за третина од населението. Постојните економски политики не нудат каква било перспектива за подобрување, правејќи ја невработеноста, особено невработеноста кај младите, еден од главните општествени, економски и политички предизвици во земјата.

Тоа што социјалната помош на државата за сиромашните домаќинства се намали за речиси 40% во периодот 2007-2012 само покажува дека исчезнува социјалниот аспект на државата, бидејќи податоците за релативната сиромаштија во истиот период покажуваат нејзин пораст од 1%.

Воведувањето на минимална плата нема голем ефект врз сиромаштијата. Само 7% од вработените со полно работно време можат да ги почувствуваат ефектите од Законот за минимална плата.

Сепак, ефектите во практиката се млаки и не придонесуваат кон намалување на сиромаштијата и нееднаквоста.

Бенефициите за богатите, кои веќе беа значителни, се зголемија уште повеќе во последните години. Во 2008 година персоналниот данок беше намален на 10%. Данокот на добивка исто така беше намален на 10% во 2007 година. Од 2009 година се намалени и стапките на придонесите за социјално осигурување. Владата не успеа да ги намали стапките на придонесите онолку колку што планираше, но нивното намалување сепак е значително, една шестина од нивото пред 2008 година (од 32,5% во 2008 на 27% во 2010 година). Најштетен аспект на менувањето на законите во корист на богатите е одредбата, изгласана во 2008 година, која им овозможува на екстра-богатите да плаќаат придонеси за социјално осигурување на многу мал дел од нивната бруто-плата. Вкупната сума што државата ја изгуби во 2011 година поради ваквото привилегирано збогатување само на 10-те менаџери со највисоки плати беше 1,1 милион евра.

Како резултат на политиката на создавање „позитивна бизнис клима“, највисоката бруто-плата порасна повеќе од четири пати во периодот од 2008 до 2011 година. Во 2008 година таа беше 20.305 евра месечно, а во 2011 година – 92.284 евра месечно. Највисоката нето-плата во 2011 година беше 245 пати повисока од просечната плата и 631 пат повисока од минималната плата во повеќето сектори. Откако достигна крајно незамисливо ниво во 2008 година, највисокиот приход се намали во 2009 година, а во следните две години бележеше благ пораст. Сепак, нивото на највисоките приходи е незамисливо за македонски прилики. Највисокиот приход во 2011 година беше 425 пати повисок од просечната бруто-плата.

Споредбата на највисоките плати и приходи со просечната и минималната плата веќе кажува многу за нивото на нееднаквост во денешна Македонија. Сепак, колку е лоша ситуацијата со прераспределбата на приходите и богатството од сиромашните и средната класа кон богатите најдобро сведочи висината на Џини индексот

на Македонија, кој стана највисок помеѓу сите земји од Европа и бившиот СССР.

Актерите за промена, кои треба да играат водечка улога во намалувањето на сиромаштијата, во прв ред СДСМ и синдикатите, само се конформираат со неолибералистичката агенда. Остануваат граѓанските движења и невладините организации чии просечно влијание и предлози немаат сериозни последици по институциите и врз креирањето политики во земјата.

За справување со проблемот на понатамошно осиромашување на сиромашните и на поврзаното збогатување на веќе богатите, ги предлагаме следните неопходни реформи:

- укинување на законската привилегија за екстра-богатите во однос на плаќањето на придонесите за социјално осигурување;
- зголемување на стапките на придонесите за социјално осигурување;
- повторно воведување на прогресивен персонален данок од доход со стапки од 15, 18 и 24%;
- зголемување на стапката на данокот на добивка и воведување на прогресивни стапки од 15 и 20%;
- зголемување на законската минимална плата со цел да се овозможи достоинствен животен стандард и директно пропишување на глоби за работодавците кои исплаќаат плати пониски од минималната;
- укинување на политиката на наметнување рестриктивни услови за примање и задржување на социјалните бенефиции;
- воведување на минимален достоинствен приход кој ќе го гарантира државата за сите граѓани како предуслов за нормален достоинствен живот, особено за онаа категорија на граѓани кои веќе се сиромашни или се во ризик од сиромаштија;
- спроведување во практиката на уставното право на формирање и зачленување во синдикати со цел да им се овозможи на работниците да ги бранат своите права и интереси;
- драстично намалување на буџетските средства кои се трошат на

непродуктивна основа (спомениците и градбите кои се дел од „Скопје 2014“ се само најдрастичниот пример) и насочување на средствата кон проекти за намалување на сиромаштијата и креирање на работни места;

- државна помош за енергетски-ефикасни решенија, особено за по-сиромашните граѓани;

- воспоставување соработка помеѓу балканските земји со цел да се избегне трката до дното (особено во однос на даночната политика).

Иако овие предлози можат да се чинат доста радикални за македонски прилики, тие се далеку од радикални ако се имаат предвид меѓународните стандарди. Перцепцијата за „радикалноста“ на овие предлози е резултат на речиси целосно непредизвиканиот неолибералистички дискурс кој владее со земјата од независноста во 1991 година. Во земја со вакви бројки на сиромаштија, невработеност и нееднаквост би се очекувало да има силно социјално движење и силни радикални левичарски политички алтернативи. За жал, Македонија е една од европските земји со најлошо досие во однос на социјалната мобилизација, синдикалните активности и трудовото законодавство. Главниот политички и општествен предизвик во Македонија останува силната социјална мобилизација околу една левичарска и радикална политичка организација која ќе предложи сеопфатна ревизија на системските економски механизми и ќе обезбеди излез од континуирано дегенеративниот општествен и политички контекст.